

Povijest seksualnosti

Uvodna bilješka

U časopisu *Scrinia Slavonica* dosad su u dva navrata bili prevedeni historiografski radovi koji su za djelokrug časopisa relevantni kao teorijsko-metodološki prilozi, odnosno općenita razmatranja određenih područja povijesnog istraživanja. Takve rasprave o temeljnim i načelnim pitanjima korisne su, a njihovi uvidi i rezultati potencijalno primjenjivi i u tekućim ili budućim istraživanjima povijesti istočne Hrvatske. U prvom svesku časopisa (2001) objavljen je rad francuskog povjesničara Pierrea Gouberta "Lokalna povijest", a u sedmom svesku (2007) mali tematski blok o mikrohistoriji kao historiografskoj metodi, s radom američkog povjesničara Edwarda Muira "Opažanje sitnica" i radom talijanskog povjesničara Giovannija Levija "O mikrohistoriji".

Za ovogodišnji broj časopisa priređen je tematski blok o povijesti seksualnosti, razmjerno novom području historiografskih istraživanja koje među hrvatskim povjesničarima još nije našlo svoje specijaliste, a uglavnom nije privuklo ni značajniji sporadičan interes. U svjetskoj historiografiji, začeci "povijesti seksualnosti" kao posebne historiografske subdiscipline sežu u 1970-e godine. Ključna, ako ne i utemeljiteljska, uloga pripada zasigurno djelu francuskog filozofa i povjesničara Michela Foucaulta, *Histoire de la sexualité* (prvi svezak objavljen 1976). U istom je razdoblju francuski povjesničar Jean-Louis Flandrin nizom knjiga uveo mnogo važnih inovacija u istraživanje seksualne dimenzije povijesti europskih društava u srednjem i novom vijeku: *Crkva i kontrola rađanja* [*L'Église et le contrôle des naissances*] (1970); *Seljačke ljubavi, 16-19. stoljeće* [*Les Amours paysannes (XVIe-XIXe siècle)*] (1975); *Obitelji: srodstvo, kućanstvo, seksualnost u društvu Starog poretka* [*Familles: parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société*] (1976); *Seks i Zapad: evolucija stavova i ponašanja* [*Le Sexe et l'Occident: évolution des attitudes et des comportements*] (1981); *Vrijeme grljenja: korijeni zapadnjačkog seksualnog morala (6-11. stoljeće)* [*Un temps pour embrasser: aux origines de la morale sexuelle occidentale (VIe-XIe siècle)*] (1983). I opsežna knjiga Lawrencea Stonea *Obitelj, seks i brak u Engleskoj, 16-18. stoljeće* [*The family, sex and marriage in England, 1500-1800*], objavljena 1977, doprinijela je istom procesu, kao još jedan krupan korak u uključivanju interesa za seksualni život ljudi u središnje tokove najkvalitetnijih povijesnih istraživanja.

Epistemološki skok, prerastanje "seksualnosti" iz velike povijesne teme, koji je status ona zadobila i utvrdila tijekom 1970-ih godina, u zasebno polje ili područje "povijesne znanosti" (premda, dakako, isprepletено s nizom drugih područja slične razine) možda se najbolje očituje u upadljivoj konvergenciji koju možemo opaziti u vezi s 1982. godinom. U toj je godini nekoliko akademskih časopisa okupilo radove različitih povjesničara pod zajedničkim naslovima koji upućuju na kolektivno i organizirano, a ne više samo pojedinačno zanimanje za "novo" područje istraživanja. Londonski časopis *Journal of contemporary history* objavio je tematski broj (god. 17, br. 2) pod naslovom "Seksualnost u povijesti". Urednik je u uvodu broja napomenuo da je taj časopis uvijek nastojao "odraziti širenje povijesnog istraživanja na polja proučavanja koja jedva da su postojala kada je časopis utemeljen prije šesnaest godina. Povijest seksualnosti najnoviji je pokušaj oživljavanja zaboravljene povijesti...". Interdisciplinarni pariški časopis *Communications*, izdanje École des hautes études en sciences sociales, posvetio je cijeli svezak (br. 35 za 1982) temi naslovljenoj "Zapadnjačke seksualnosti", dijelom na temelju prethodnog seminara koji je vodio Philippe Ariès, istaknuti povijesni antropolog i demograf. *The Journal of modern history*, izdanje Sveučilišta u Chicagu, okupio je (u godištu 54, br. 2) nekoliko radova pod zajedničkim naslovom "Seks, znanost i društvo u modernoj Francuskoj". I *Journal of social history*, koji izdaje Sveučilište Carnegie-Mellon iz Pittsburgha, objavio je "Posebni broj o povijesti ljubavi" (god. 15, br. 3) - tematski blok u kojem seks i seksualnost imaju istaknuto mjesto. Također, vjerojatno svjetski najrazglašeniji historiografski časopis toga vremena, pariški *Annales: économies, sociétés, civilisations*, objavio je potkraj 1981. temat radova pod naslovom "Ljubav, brak, srodstvo" (god. 36, br. 6) i potom, 1982. godine (god. 37, br. 2), mali temat naslovljen "Masculin/féminin"...

Ipak, trebalo je pričekati do 1990. kako bi se pojavio specijalizirani časopis za novu granu na sve krošnjatijem stablu globalne historiografije: *Journal of the history of sexuality*, u izdanju Teksaškog sveučilišta u Austinu, SAD. U uvodnoj bilješci prvog broja urednik je napomenuo da se, pokretanjem toga časopisa, "čini još jedan značajan korak u evoluciji novog međudisciplinarnog područja, procesu koji zapravo traje već mnogo godina". U pozivu na suradnju, pak, rečeno je da je časopis "utemeljen s izričitom namjerom poticanja znanstvene rasprave i komunikacije među mnogim pojedincima koji se bave poviješću seksualnosti, koja je još uvijek polje u nastajanju..."

Između mnoštva zanimljivih radova što su se pojavili na radilištima povijesti seksualnosti u posljednjim desetljećima (tj. otkako je ona sebe osvijestila kao relativno zasebno područje povijesnih istraživanja), za ovu smo prigodu izabrali tri u svakom smislu heterogena teksta. Rad Davida Halperina, koji je sada profesor emeritus na Michiganskom sveučilištu, nadovezuje se

na ideje Michela Foucaulta i pomoću odabranih primjera iz antičkog svijeta pokazuje da je "seksualnost" kako je shvaćaju moderni "zapadnjaci" zapravo društvena konstrukcija ili kulturna fikcija, koja postoji samo zahvaljujući specifičnoj pojmovnoj organizaciji ljudskih seksualnih aktivnosti koje su se u daljoj prošlosti razumijevale i organizirale prema bitno drukčijim načelima. Rad Jean-Louisa Flandrina (1931-2001), jednog od klasika "povijesti seksualnosti", istražuje utjecaj religije, točnije katoličke moralne teologije i vjerničkih praksi, na oblikovanje ideja o braku i ponašanje ljudi unutar bračne institucije i izvan nje u široku rasponu od ranokršćanskog doba do ranijeg 20. stoljeća, ali s naglaskom na vremenu francuskoga Starog poretka (*Ancien régime*). Napokon, asimetrija koju je Flandrin uočio "između ideala muškog ponašanja i ideala ženskog ponašanja", i koja se uporno održavala nasuprot učenju svetog Pavla i njegovih teoloških baštinika, produžuje se na osobit način i u trećem radu ovog tematskog bloka. U njemu Alexander Maxwell, profesor na Sveučilištu Victoria u Wellingtonu (Novi Zeland), na nizu srednjo- i istočnoeuropskih primjera pokazuje kako su važnu ulogu imale ideje o ženskoj seksualnosti u procesima izgradnje nacionalnih ideologija u 19. stoljeću.

Uzeti zajedno, tri rada koji su ovdje prevedeni dobro ilustriraju bogatstvo pristupa koji se primjenjuju i problema koji se otkrivaju u istraživanjima seksualnog života ljudi u prošlosti i u njegovoj zamršenoj isprepletenosti s drugim aspektima funkcioniranja ljudskih društava. Treba vjerovati da će se (i) u njima naći poticaji za slična istraživanja u hrvatskoj historiografiji.

Stanko Andrić